

MOBILITATEA MILITARĂ EUROPEANĂ – IMPLICAȚII DIN PERSPECTIVA MANAGEMENTULUI INTEGRAT AL RESURSELOR PENTRU APĂRARE –

Drd. Mădălin-Adrian BANGALĂ

European Security and Defence College
10.55535/GMR.2023.4.23

Decizia Uniunii Europene de a aprofunda și dezvolta, din punct de vedere logistic și organizațional, un domeniu de maximă actualitate precum mobilitatea militară, respectiv punerea în practică a Planului de acțiune al UE privind mobilitatea militară (Commission, 2017), prezentat de Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate în anul 2018, reprezintă un pas natural în atingerea scopului generic al Uniunii Europene, respectiv o Uniune Europeană a Apărării.

Prezentul articol are ca scop reliefaarea acestor măsuri de mobilitate militară propuse a fi implementate, dar și accentuarea efectelor din punct de vedere al managementului integrat al resurselor de apărare. O analiză documentară, sintetică, din punct de vedere calitativ, în principal, și cu un suport cantitativ, în secundar, va încerca să evidențieze elementul de cauzalitate și efectele din punct de vedere al implementării mobilității militare europene relaționată la managementul integrat al resurselor de apărare.

Ipoteza de cercetare este legată de utilitatea măsurilor de dezvoltare și operaționalizare a mobilității militare europene raportată la impactul efectiv asupra managementului resurselor pentru apărare, respectiv coerența planificării apărării în statele membre și optimizarea resurselor.

Cuvinte-cheie: mobilitate militară, proiecte, rețele, transport, resurse.

INTRODUCERE

Abordarea actuală a Uniunii Europene în materia dezvoltării și eficientizării proceselor care includ sau au ca element de bază ori suport mobilitatea militară face legătura între tipurile de viziuni generate în trecutul apropiat și prezentul marcat de noile provocări de ordin geopolitic, geostrategic și securitar.

O adevărată Uniune Europeană a Apărării, „o uniune care protejează, care capacitează și care apără” (Juncker, 2017, p. 1), are la bază și trebuie să dezvolte „potențialul sinergiilor civile/militare, cu scopul de a accelera mobilitatea militară, atât în interiorul frontierelor Uniunii Europene, cât și în vederea desfășurării rapide de operațiuni militare în afara granițelor” (Commission, 2017, p. 2). De exemplu, așa cum concluziona Comisia Europeană în *Comunicarea Comună către Parlamentul European și Consiliul a Comisiei Europene și Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate referitoare la îmbunătățirea mobilității militare în Uniunea Europeană, infrastructura de transport „constituie în mod tradițional un element necesar al oricărui sistem de apărare, asigurând în special rute pentru aprovizionarea militară și pentru deplasarea de trupe”* (Ib., p. 3).

Dacă ideea de mobilitate, invocată de Uniunea Europeană anterior agresiunii Federației Ruse asupra Ucrainei, avea ca punct de pornire Strategia Globală a Uniunii Europene (EEAS, 2016) și era axată, la acel moment, pe un mix între elementele civile și militare, fără o individualizare clară în vederea atingerii obiectivelor generice, astăzi vorbim și ne raportăm la elemente bine determinate de mobilitate militară europeană, statuate și asumate ca atare, punctul de cotitură fiind, evident, adoptarea Busolei Strategice, în 2022 (Council of the EU, 2022), ca document programatic fundamental în proiecția Uniunii Europene ca actor global în materie de securitate și apărare.

Mai mult, elementele integrante ce s-au adoptat și pe care, prin prisma analizei documentare, le vom evalua generează și proiectează pașii concreți făcuți de Uniunea Europeană în atingerea scopului global asumat prin Tratatul de la Maastricht, respectiv crearea unei identități europene în materie de apărare și securitate (Member States, 1992, p. 105) și, în timp, a unei veritabile apărări comune (Banu, 2022, p. 9).

Evidențierea efectelor și a implicațiilor pe linia managementului resurselor pentru apărare a noii politici europene în materia mobilității militare reprezintă un element de analiză foarte important, asupra căruia ne vom opri în cele ce urmează.

MOBILITATEA MILITARĂ EUROPEANĂ – O SCURTĂ PRIVIRE RETROSPECTIVĂ

Mobilitatea militară – o nouă direcție de acțiune a Uniunii Europene

❖ Pornind de la *Comunicarea Comună către Parlamentul European și Consiliul a Comisiei Europene și Înalțului Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate referitoare la îmbunătățirea mobilității militare în Uniunea Europeană* (Commission, 2017), conceptualizarea și identificarea terminologică a termenului de *mobilitate militară* în Uniunea Europeană, denumită în continuare *mobilitate militară europeană*, a reprezentat pasul făcut de UE în tratarea subiectului și a fenomenului mobilității de sine stătător.

Documentul la care am făcut referire cuprinde două elemente separate, elemente de politică, dar și măsuri stricte de punere în practică a acestei politici, *Planul de acțiune al UE privind mobilitatea militară* și măsurile convergente pe care acest plan trebuia să le conțină pentru atingerea scopurilor prevăzute în respectiva comunicare.

Palierele de reglementare ale documentului privesc:

- identificarea situației la zi;
- vulnerabilitățile și riscurile aferente;
- propuneri de îmbunătățire a mobilității militare, raportat la amenințările de tip hibrid.

Punctul de plecare în viziunea Comisiei la acel moment era reprezentat de „*înțelegerea comună a necesităților și a cerințelor*” (Commission, 2017, p. 5), convertită în acțiuni care să vizeze cel puțin anumite domenii (eur-lex.europa), considerate esențiale în succesul implementării măsurilor.

Scopul generic al comunicării, în ansamblul său, dar și al măsurilor administrativ-procedurale preconizate a fost generarea unui cadru normativ și administrativ-procedural care să permită o deplasare facilă, rapidă și eficientă în Uniunea Europeană, fără dificultăți sau fără bariere fizice, de ordin juridic sau administrativ-procedural, deplasare de care să beneficieze personalul militar și echipamentele aferente executării misiunilor ordonate.

Elementele eterogene în dezvoltarea infrastructurii de transport a statelor membre au nevoie de a fi analizate în mod unitar, raportat la utilizarea duală a infrastructurii, cerințele militare fiind diferite și având un specific aparte față de cele civile.

Punându-se accent pe evaluarea infrastructurii rutiere, feroviare, aeriene sau navale existente, Comisia propune, pentru început, identificarea factorilor generatori de deficiențe în abordarea integrată a infrastructurii, în vederea ameliorării și eliminării treptate a acestor deficiențe, prin măsuri legislative, procedurale și prin instrumente financiare care să ajute la implementare.

Comisia exemplifică dezvoltarea Rețelei Transeuropene de Transport (TEN-T) și analiza posibilității utilizării acesteia inclusiv în scopuri militare. Analiza privitoare la TEN-T ar trebui să observe oportunitățile de utilizare, elementele de suprapunere ori lacunele identificate în implementarea și dezvoltarea proiectului în condițiile în care TEN-T a fost gândită, de la început, ca infrastructură multimodală cu utilizare civilă.

Propunerea efectivă a Comisiei ca element procedural și legislativ în atingerea obiectivului specific a fost aceea ca „*UE să elaboreze un standard în materie de infrastructură, care să integreze profilul militar pentru transportul multimodal*” (Commission, ib., p. 6), standard care să abordeze investițiile prezente și viitoare ale UE în materie de infrastructură și care, prin abordarea *dual-use*, să ajute mobilitatea militară europeană.

Pe de altă parte, Comisia a propus măsuri procedurale stricte în cadrul legislației vamale și al celei referitoare la mărfurile periculoase, facilitățile pentru vehiculele și echipamentele militare ce tranzitează UE trebuind a fi armonizate cu cele civile deja existente sau care urmează să se aplice. În ceea ce privește uniformizarea în vederea utilizării unei proceduri unice referitoare la mobilitatea militară pe teritoriul statelor membre, Agenția Europeană de Apărare este dată ca exemplu pentru a furniza experiența necesară dezvoltării unei asemenea proceduri, având în vedere proiectele deja derulate.

În același sens, Comisia a avut în vedere necesitatea continuării luării de măsuri pentru contracararea amenințărilor hibride asupra infrastructurilor critice europene de transport și creșterea rezilienței, precum și continuarea colaborării

În cazul unei situații de urgență în statele baltice, forțele aliate ar trebui să traverseze breșa Suwalki – o fâșie de pământ lată de aproximativ 60 km și care se întinde pe aproximativ 100 km de-a lungul graniței lituaniano-poloneze dintre Belarusul pro-rus și enclava rusă Kaliningrad. Coridorul ar putea deveni un punct de sufocare pentru forțele occidentale și ar putea traversa axa de aprovizionare terestră a NATO către țările baltice (Aboutaous et al., 2021).

și coordonarea cu NATO pentru eficientizarea, facilitarea și creșterea dinamicității mobilității militare în Uniunea Europeană.

În vederea urmării îndeplinirii elementelor propuse în Comunicare, Înaltul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Securitate, împreună cu Comisia Europeană, și-au asumat prezentarea unui Plan de acțiune privind mobilitatea militară europeană, în vederea aprobării de către statele membre, scopul fiind formularea de recomandări în materie de acțiuni, actori și termene în creșterea eforturilor de îmbunătățire a mobilității militare europene¹.

Practic, Comisia Europeană a urmărit generarea unui efort comun integrat pe linia angajării resurselor pentru apărare, efort care să fie sustenabil din punct de vedere procedural și normativ, punându-se bazele unui cadru de implementare efectivă a elementelor de mobilitate militară europeană identificate sau identificabile pe parcurs.

Abordarea cauzală a Comisiei a avut ca scop generarea unui impact în planificarea apărării în cadrul statelor membre pe linia unui management integrat al infrastructurii, mobilitatea militară privită la nivel integrat urmând a proiecta schimbări și evoluții de la planificarea, alocarea și utilizarea de resurse la dezvoltarea capacităților și capabilităților statelor membre.

❖ Prezentat în martie 2018, *Planul de acțiune vizând mobilitatea militară*² a statuat o serie de principii directe care urmau să fie utilizate în implementarea efectivă a acestuia și o mai bună și o eficientă coordonare și consolidare între statele

¹ „Acest plan se va baza pe rezultatele reuniunii Grupului ad-hoc privind mobilitatea militară al Agenției Europene de Apărare, care va face recomandări în materie de acțiuni, actori responsabili cu implementarea și termene ambițioase cu privire la modalitatea de a aborda barierele identificate în calea mobilității militare de pe întreg teritoriul Uniunii Europene” – Comunicare comună către Parlamentul European și Consiliu – Îmbunătățirea mobilității militare în Uniunea Europeană, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0041>, p. 8, accesat la 8 septembrie 2023.

² *Comunicare Comună către Parlamentul European și Consiliu privind Planul de acțiune vizând mobilitatea militară*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0005>, accesat la 8 septembrie 2023.

membre. Toate părțile implicate au admis și au concluzionat faptul că o mobilitate militară sporită, în interiorul și în afara granițelor statelor membre, eficientizează implementarea și exploatarea resurselor și generează o stabilitate și securitate suplimentare la nivelul Uniunii Europene.

Mai mult, cooperarea strânsă a tuturor actorilor relevanți din cadrul statelor membre, actori publici sau privați, militari sau civili, reprezintă elementul fundamental al implementării Planului de acțiune.

Pe de altă parte, Comisia atrăgea atenția asupra necesității cooperării mult mai strânse cu NATO în materie de mobilitate militară în vederea dezvoltării unei viziuni comune și a abordării pragmatice și unitare a provocărilor și obstacolelor identificate, problematicile juridice și de tip administrativ sau fiscal fiind în egală măsură provocări identificate, ca și elementele de infrastructură efectivă ori de ordin tehnic sau operațional.

Altfel spus, de exemplu, înțelegerea organizării administrativ-teritoriale a tuturor statelor implicate poate fi la fel de importantă ca identificarea și cartografierea completă a formelor de relief. La fel, legislațiile naționale în materie pot reprezenta provocări la fel de importante ca și ecartamentele diferite de cale ferată sau impactul schimbărilor climatice în anumite areale geografice.

Comisia concluziona necesitatea cooperării cu NATO pentru identificarea soluțiilor comune de depășire a acestor provocări respectând politica de securitate a fiecărui stat membru implicat, în condiții de transparență și echidistanță. Practic, concluziile Comisiei au convers spre identificarea tuturor resorturilor necesare îndeplinirii scopului generic al colaborării cu NATO, respectând anumite principii pre-menționate.

Planul de acțiune din 2018 s-a bazat pe *Foia de parcurs pentru mobilitatea militară* elaborată de Grupul de lucru ad-hoc înființat în cadrul Agenției Europene de Apărare prin decizia Comitetului Director din septembrie 2017 (EDA, 2017, p. 3).

Grupul de lucru ad-hoc a abordat subiectul mobilității militare în Europa, în special pentru a identifica obstacolele pentru circulația transfrontalieră și tranzitul de suprafață al personalului și capabilităților militare în întreaga Uniune Europeană, pentru a cartografia inițiativele și deficiențele existente și pentru a identifica actorii relevanți la nivelul UE și la nivel național (Ib.).

Foia de parcurs elaborată de Grupul de lucru ad-hoc a identificat și a trasat:

- sarcini,
- responsabilități,
- calendare ambițioase pentru îmbunătățirea mobilității militare;

- aspectele de ordin juridic,
- vamal,
- cerințe militare specifice,
- actualizarea standardelor militare legate de infrastructură,
- identificarea măsurilor care permit deplasarea transfrontalieră, inclusiv autorizațiile diplomatice aferente (eda.europa.eu).

Implementarea Planului va genera, în rândul statelor membre, posibilitatea de a acționa mai rapid atât în contextul misiunilor și operațiunilor desfășurate în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comune, cât și al activităților naționale și multinaționale (Commission, 2018, p. 2).

Mai mult decât enumerarea de forme, scopuri sau principii, Planul de acțiune din 2018 s-a dovedit a conține măsuri efective și pași clar de urmat în domenii precum transportul de mărfuri periculoase, taxe vamale și TVA sau permisiunile de deplasare transfrontalieră. Comisia a recomandat statelor membre măsuri de inventariere a legislației naționale incidente în materie, creionarea cerințelor operaționale specifice fiecărui domeniu, dar și a restricțiilor existente și motivarea lor din punct de vedere politic, posibilități de adaptare a reglementărilor și semnarea de acorduri pentru armonizarea procedurilor și normelor care să faciliteze implementarea măsurilor în vederea unei îmbunătățiri substanțiale a mobilității militare europene (Commission, 2018, p. 9).

O atare măsură complexă a avut în vedere optimizarea și interrelaționarea statelor membre din punct de vedere al ajustării capacităților operaționale și al creșterii capabilităților puse în comun în materia resurselor pentru apărare. O utilizare în comun a infrastructurii existente, fie pe plan civil, fie pe plan militar, o augmentare a capacităților acesteia ar genera efectele previzionate de Comisie în materia îmbunătățirii mobilității militare europene, iar acest lucru se întâmplă deja în cadrul Cooperării Structurate Permanente (PESCO).

Mobilitatea militară europeană, proiect în cadrul Cooperării Structurate Permanente

Pasul natural al dezvoltării proiectelor de mobilitate militară l-a reprezentat inițiativa unor proiecte de mobilitate militară în cadrul Cooperării Structurate Permanente (PESCO).

Instituirea acestui cadru european de cooperare, prin art. 42(6) și 46 din Tratatul de funcționare a Uniunii Europene (TFUE), respectiv Protocolul nr. 10

la TFUE referitor la cooperarea structurată permanentă, a permis adoptarea Deciziei Consiliului UE nr. 2017/2315 de stabilire a cooperării structurate permanente (PESCO) și de adoptare a listei statelor membre participante (Council of the EU, 2017).

Exemple de aplicabilitate și aplicare directă a Planului de acțiune din 2018, transpuse în proiecte de cooperare sub umbrela PESCO, pot fi cele oferite de Regatul Țărilor de Jos și Republica Federală Germania. Inițiativele directe la care se poate face trimitere sunt proiectul:

- „*Mobilitate militară*”, coordonat de Țările de Jos,
- „*Rețeaua de centre logistice din Europa și sprijin pentru operațiuni*”, proiect care are Republica Federală Germania națiune-cadru.

Danemarca aplică Politica de Apărare și Securitate Comună din anul 2022, renunțând la clauza de opt-out agreată prin Tratatul de la Maastricht (EU Information Centre – Danish Parliament, 2022).

Sub coordonarea Regatului Țărilor de Jos, toate țările membre ale Uniunii Europene sunt participante în cadrul acestui proiect, cu excepția Irlandei, Maltei și a Regatului Danemarcei.

Mai mult, între 2021 și 2022, Norvegia (Council of the EU, 2021-a), Canada (Council of the EU, 2021-b), Statele Unite ale Americii (Council of the EU, 2021-c) și Marea Britanie (Council of the EU, 2022) au aderat la programul de cooperare în domeniul mobilității militare.

Scopul declarat al proiectului este acela de a sprijini angajamentul statelor membre în a găsi metode de a simplifica și standardiza procedurile de transport militar transfrontalier, urmărind să permită circulația nestingherită a personalului și a bunurilor militare în interiorul granițelor UE, pe cale rutieră, maritimă, ferată sau aeriană, fără proceduri birocratice de durată (www.pesco.europa.eu-1).

Scopul generic este punerea în comun de resurse și capacități, concentrate în zone determinate, sub forma unor hub-uri logistice, aceste resurse și capacități, cum ar fi depozitele, instalațiile de întreținere a echipamentelor etc., urmând să fie utilizate în comun de statele membre. Punerea în practică a acestor hub-uri logistice ca element de interconectare a statelor membre are la bază utilizarea rețelei de transport multimodal din interiorul UE.

Cel de-al doilea proiect, „*Rețeaua de centre logistice din Europa și sprijin pentru operațiuni*”, are ca viziune principală ideea Germaniei de a îmbunătăți mobilitatea militară prin eliminarea deficiențelor existente în infrastructură (căi ferate, drumuri, poduri) și accelerarea procedurilor administrative și de reglementare necesare pentru mutarea activelor militare. Acest fapt se traduce prin crearea unei „*rețele multinaționale bazată pe capacitățile și infrastructura logistică existente. Scopul este de a folosi o rețea de instalații logistice existente pentru afacerile statelor membre, pentru a pregăti echipamente pentru operațiuni, pentru a utiliza în mod obișnuit spațiul depozitului pentru piese de schimb sau muniție și pentru a armoniza activitățile de transport și desfășurare*” (www.pesco.europa.eu-2).

La acest proiect, coordonat de Republica Federală Germania, au aderat Belgia, Bulgaria, Cipru, Grecia, Spania, Franța, Croația, Ungaria, Italia, Lituania, Luxemburg, Polonia, Slovacia, Slovenia și Țările de Jos.

Avantajele evidente ale unui asemenea proiect au în vedere o mai bună coordonare în planificarea alocării resurselor, predictibilitatea, previzionarea și dezvoltarea capacităților și capabilităților militare necesare executării misiunilor ce necesită o mobilitate militară transfrontalieră în cadrul UE și nu numai.

Constituirea respectivelor hub-uri logistice în format integrat facilitează o rentabilizare a resurselor financiare necesar a fi angajate, o planificare investițională coordonată, precum și un management eficient al infrastructurii pentru apărare ale fiecărui stat membru.

Evaluând cele două proiecte dezvoltate în cadrul PESCO în ceea ce privește mobilitatea militară europeană, primul servește drept platformă politico-strategică pentru simplificarea și standardizarea procedurilor de transport militar transfrontalier, în timp cel de-al doilea vizează o rețea multinațională bazată pe capacitățile logistice și infrastructura existente pentru a reduce timpul de reacție și pentru a spori capacitățile și durabilitatea operațiunilor militare din întreaga Europă (Hadeed, Sus, 2023, p. 157).

ACTION PLAN ON MILITARY MOBILITY 2.0 – ELEMENTE DE NOUȚATE ȘI EFECTE PE LINIA MANAGEMENTULUI INTEGRAT AL RESURSELOR PENTRU APĂRARE

Action plan on military mobility 2.0 – prezentare succintă

Evoluțiile politico-socio-economice la nivel european, în speță agresiunea Federației Ruse asupra Ucrainei, au determinat Comisia Europeană să accelereze procesul de implementare a măsurilor de integrare în proiectul mobilității militare

europene, situația geopolitică furnizând stricta necesitate actuală a Uniunii de a lua măsuri precise și direct țintite pe domenii cheie, în vederea îndeplinirii obiectivului.

Promovarea, în martie 2022, a *Busolei Strategice pentru securitate și apărare* ca un „*document programatic și, totodată, o viziune prin care UE își pune în scenă capacitatea de a fi un actor relevant la nivel geostrategic*” (Bangală, 2023, p. 4) a reprezentat pasul decisiv în abordarea mobilității militare ca element prioritar în noul cadru conceptual pe care UE îl statuează și îl pune în practică în atingerea dezideratului deja consacrat și analizat, acela de construire pe orizontală a unei autonomii strategice care să îi permită Uniunii să reducă dependența față de alți actori externi (Anghel et al., 2020, p. 2).

Apariția „*Action plan on military mobility 2.0*” în noiembrie 2022 reprezintă, pentru Comisia Europeană, „*următorul capitol de lucru privind mobilitatea militară pentru perioada 2022-2026. Având un domeniu de aplicare extins și propunând măsuri suplimentare, acesta va contribui la o rețea de mobilitate militară bine conectată, cu timpi de reacție mai scurți și cu o infrastructură și capacități de transport capabile, sigure, durabile și reziliante*” (European Commission, 2022, p. 1).

Budget overview

Topic	Budget (EUR) - Year : 2023	Stages	Opening date	Deadline	Contributions	Indicative number of grants
CEF-T-2023-MILMOB-WORKS - CEF-INFRA CEF Infrastructure Projects	790 000 000	single-stage	03 May 2023	21 September 2023		

Figura 1: Prezentarea bilanțului (lb.)

Trecând în revistă bazele dezvoltării mobilității militare europene, Comisia constată faptul că au fost adoptate deja, de către Consiliul UE, cerințele pentru mobilitatea militară în interiorul și în afara UE, inclusiv specificațiile tehnice și rutele militare principale (European Commission, 2021) și există alocări bugetare în valoare de peste 2,8 miliarde de euro pentru proiecte de infrastructură cu dublă utilizare în cadrul programului *Connecting Europe Facility* (CEF), derulat între 2021 și 2027 (European Council, 2020, p. 20). Totodată, strict pentru proiectele referitoare la mobilitatea militară se alocă o sumă de 1,69 miliarde de euro în cadrul programului CEF 2.0 – secțiunea Transporturi (www.eumonitor.nl), derulat între 2021 și 2027. Doar pentru anul 2023, Comisia Europeană a pus la dispoziție 790.000.000 de euro pentru proiecte ce vizează mobilitatea militară la nivelul Uniunii Europene (ec.europa.eu).

Pe de altă parte, Comisia reamintește faptul că cerințele în materie de infrastructură de transport, aplicabile anumitor categorii de acțiuni privind

infrastructura cu dublă utilizare din cadrul CEF, au fost deja adoptate (Regulamentul UE de punere în aplicare, 2021, pp. 37-47), s-au simplificat procedurile vamale și s-au optimizat transporturile transfrontaliere, iar statele membre au propus proiecte de colaborare în domeniul mobilității militare în cadrul PESCO.

Planul de acțiune în ceea ce privește mobilitatea militară 2.0 are o abordare strategică extrem de condensată într-o definiție ce se dorește a fi comprehensivă în ceea ce privește scopul generic al acestuia: planul de acțiune este „un cadru cuprinzător pentru consolidarea mobilității militare. Acesta propune acțiuni suplimentare pentru a permite deplasarea rapidă, eficientă și neîngrădită a potențialelor forțe de mari dimensiuni, inclusiv a personalului militar și a echipamentelor, atât în contextul Politicii de Securitate și Apărare Comune a UE, cât și pentru activitățile naționale și multinaționale, în special în cadrul NATO” (defence-industry-space.ec.europa.eu).

Practic, abordarea strategică urmărește optimizarea unei rețele destinate mobilității militare, care să conțină coridoare de transport multimodale, noduri și centre logistice apte să ofere sprijin și să faciliteze dislocarea de trupe și echipamentele aferente, care să fie guvernată de reguli și proceduri armonizate, optimizate și digitalizate din punct de vedere administrativ și care să se individualizeze și caracterizeze prin sustenabilitate, reziliență și pregătire în vederea optimizării capacităților logistice civile și militare, elemente de maximă importanță în cadrul operațiilor militare, fără de care acestea nu pot fi efectuate și susținute (Ib., pp. 2-3).

Action plan on military mobility 2.0 – Linii directoare în abordarea strategică

Liniile directoare ale abordării strategice a documentului sunt reliefate și dezvoltate în cei patru piloni identificați prin respectivul document:

- coridoarele multimodale și hub-urile logistice;
- măsurile regulatorii de sprijin;
- reziliență și pregătire;
- politica de parteneriate (Ib., p. 3).

❖ Coridoarele multimodale și hub-urile de sprijin au ca scop utilizarea rutelor de transport și conectarea hub-urilor logistice în scopul de a permite dislocarea și tranzitul de trupe și echipamente într-o perioadă scurtă de timp. Acest lucru implică o dezvoltare a căilor de transport existente, în vederea transformării acestora în veritabile rute de transport cu dublă utilizare, construcția unora noi, precum și amenajarea sau reamenajarea hub-urilor logistice pe direcțiile prestabilite.

Particularizând, Comisia a reamintit importanța actualei rețele TEN-T statuată în 2013. Reiterând faptul că, în anul 2019, Serviciul European de Acțiune Externă

Comisia a propus revizuirea Regulamentului TEN-T din 2013 prin extinderea coridoarelor rețelei centrale către partenerii din Balcanii de Vest, incluzând tronsoane rutiere și feroviare suplimentare în rețeaua geografică existentă pentru a reduce decalajele față de rețeaua militară.

Scopul: - maximizarea sinergiilor dintre utilizarea infrastructurii existente de către sectorul civil și cel militar; - ridicarea mai multor standarde tehnice pentru infrastructura TEN-T, măsură cu beneficii directe în mișcările de trupe și materiale militare (European Commission, 2022, p. 4).

(EEAS) a efectuat o analiză pentru a compara TEN-T și rețeaua militară a UE, punând în balanță cerințele militare pentru infrastructura de transport cu cerințele tehnice pentru infrastructura de transport TEN-T, Comisia a evidențiat rezultatul acestei analize, care a conchis faptul că rețeaua militară a statelor membre și TEN-T s-au suprapus într-un procent de 93%. Aceasta înseamnă că investițiile în infrastructura de transport în rețeaua transeuropeană îmbunătățesc în mod direct mobilitatea militară, obiectivul fiind o rețea centralizată până în 2030 (European Commission, 2022, p. 3).

La 27 iulie 2022, Comisia a adoptat propunerea de „Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind orientările Uniunii pentru dezvoltarea rețelei transeuropene de transport, de modificare a Regulamentului (UE) 2021/1153 și a Regulamentului (UE) nr. 913/2010 și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 1315/2013”, o propunere actualizată privind rețeaua TEN-T pentru a reflecta noul context geopolitic în urma agresiunii Federației Rusiei împotriva Ucrainei. Practic, Uniunea Europeană are în vedere un element concret „ca răspuns imediat la acțiunea solicitată în comunicarea privind Culoarele de Solidaritate, extinderea a patru coridoare europene de transport către Ucraina și Republica Moldova, pe baza hărților orientative ale rețelei centrale din aceste două țări. Este vorba, în special, de o extindere a coridorului Marea Nordului-Marea Baltică prin Lvov și Kiev până la Mariupol, extinderea coridorului Marea Baltică-Marea Neagră-Marea Egee până la Odesa via Lvov și via Chișinău, precum și o extindere a coridoarelor Marea Baltică-Marea Adriatică și Rin-Dunăre până la Lvov”³.

Acțiunile statelor membre privitoare la acest pilon sunt menționate expres de către Comisie, statele fiind invitate să mențină și să dezvolte o rețea de puncte

³ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ec755361-0dbf-11ed-b11c-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1&format=PDF, p. 2, accesat la 14 septembrie 2023.

naționale de contact pentru mobilitatea militară, să elaboreze și să prezinte propuneri de proiecte de infrastructură cu dublă utilizare, să contribuie la actualizarea cerințelor militare pentru mobilitatea militară în interiorul și în afara UE. Totodată, statelor membre li s-a solicitat să prezinte Comisiei și EEAS, până la jumătatea anului 2023, evaluările lor naționale privind capacitatea rețelelor fizice de a îndeplini cerințele de infrastructură identificate în cerințele militare, iar înainte de sfârșitul anului 2023, să fie identificate sinergiile privind eficiența energetică în strategiile lor naționale de pregătire a forțelor armate pentru schimbările climatice, așa cum se solicită în Busola Strategică (European Commission, 2022, p. 8).

❖ Măsurile regulatorii de sprijin, al doilea pilon al Planului de Acțiune, au ca elemente definitorii necesitatea armonizării procedurilor pentru o facilitare suplimentară a mobilității militare, cu respectarea a două principii fundamentale: suveranitatea teritorială și independența decizională.

Elementele pilonului sunt legate de facilitarea tranzitului transfrontalier, armonizarea legislativă din punct de vedere vamal, digitalizarea proceselor administrative și dezvoltarea logisticii necesare.

Cu ajutorul Agenției Europene pentru Apărare, în anul 2019, statele membre (cu excepția Irlandei și Danemarcei) au reușit să pună în practică programul „Optimizarea procedurilor de autorizare a circulației transfrontaliere în Europa” (Optimising cross-border movement permission procedures in Europe/CBMP), pentru a armoniza și simplifica procedurile de circulație transfrontalieră, abordând atât aspectele de reglementare, cât și pe cele de procedură și pentru a dezvolta soluții optimizate fără a genera sarcini administrative suplimentare (eda.europa.eu-1). În anul 2020, Norvegia s-a alăturat respectivului program coordonat de Agenția Europeană de Apărare. Programul CBMP servește drept program-cadru pentru punerea în practică a două aranjamente tehnice (AT), semnate în anul 2021, pentru permisele de trecere a frontierei: unul în domeniul terestru și unul în domeniul aerian (Ib.).

În ceea ce privește armonizarea legislației vamale, sub egida aceleiași Agenții Europene de Apărare, în mai 2021 s-a semnat, de către 23 de state membre și Norvegia, „Armonizarea cerințelor militare referitoare la procedurile vamale”, acord ce vizează „digitalizarea activităților vamale legate de domeniul militar” (eda.europa.eu-2) și punerea la dispoziție a setului de date rezultat pentru schimbul de date cu autoritățile vamale civile.

Referitor la digitalizarea proceselor administrative, pașii făcuți în direcția realizării obiectivelor acestui pilon au constat în crearea, în anul 2021, a unui consorțiu de companii din Estonia, Lituania, Letonia, Germania, Bulgaria, Polonia,

Cehia, România, Luxemburg și Norvegia, care, până în 2025, cu finanțare din Fondul European de Apărare, vor dezvolta un sistem digital de schimb de date și informații, în regim securizat, specific și necesar mobilității militare.

Raportat la dezvoltarea logisticii necesare, trebuie precizat, așa cum a constatat și Comisia, faptul că sistemele și procesele logistice ale statelor membre sunt eterogene, o uniformizare și armonizare a acestora fiind absolut necesare, în vederea construirii unui sistem coordonat de răspuns la necesitățile și implicațiile mobilității militare a statelor membre, și nu numai. Drept pentru care, Agenția Europeană de Apărare a propus și a sprijinit statele membre în găsirea unor soluții pentru implementarea de standarde comune în materie, în conformitate cu Planul de Dezvoltare a Capacităților (CDP) promovat și actualizat⁴ constant de agenție.

„Fabricația aditivă, ca tehnologie esențială, contribuie atât la durabilitate, cât și la competitivitatea industrială, iar reducerea amprentei logistice – cum ar fi (re)aprovizionarea, întreținerea și alte tipuri de logistică necesare pentru deplasarea unei unități și/sau a unui material militar – ar elibera capacități și resurse și, astfel, ar face mișcările militare mai eficiente și mai rapide”.
(European Commission, 2022, p. 10).

Mai mult, implementarea de standarde comune pentru Additive Manufacturing (AM)⁵, de exemplu, destinată domeniului militar poate genera plusvaloare prin asigurarea, într-un timp foarte scurt, a unei mobilități militare rapide, optimizând furnizarea de piese de schimb standardizate și complet compatibile în lanțul logistic de aprovizionare.

❖ Raportat la reziliență și pregătire, rețelele de mobilitate militară trebuie oricând să fie pregătite să facă față amenințărilor de tip hibrid, amenințărilor din zona cyber, dar și să poată fi reziliante și pregătite să facă față schimbărilor climatice (încălzirea globală generează un evident impact asupra rețelelor de transport, pe cale ferată, rutieră, aeriană sau maritimă, al nodurilor de transport și hub-urilor de aprovizionare).

⁴ „Scopul revizuirii periodice a CDP, o sarcină-cheie a agenției, este de a oferi o imagine completă a capacităților care să sprijine procesul decizional la nivelul UE și la nivel național în ceea ce privește dezvoltarea capacităților de apărare”, <https://eda.europa.eu/what-we-do/all-activities/activities-search/capability-development-plan>, accesat la 15 septembrie 2023.

⁵ „Fabricația aditivă (AM) este numele procesului industrial de imprimare 3D, un proces controlat de computer, care creează obiecte tridimensionale prin depunerea de materiale, de obicei în straturi”, <https://www.twi-global.com/locations/romania/ce-facem/intrebari-frecvente-faq/ce-este-fabricatia-aditiva-additive-manufacturing>, accesat la 15 septembrie 2023.

Cum se vor realiza aceste elemente de reziliență? Comisia propune o abordare holistică, în sensul cartografierii lacunelor și deficiențelor din domeniul logistic cu raportare la capacitățile din domeniul terestru, naval sau aerian necesar a fi acoperite în vederea optimizării mișcării, la scară largă, de trupe sau echipamente. În acest sens, Comisia dă exemplu, ca element de bune practici, proiectul PESCO „Transport aerian strategic pentru mărfuri de mari dimensiuni (SATOC)”⁶ pentru îmbunătățirea Capacității europene strategice de transport aerian în domeniul critic al mărfurilor agabaritice sau specializate. Pentru anul 2023, acest proiect dispune de un buget de 157.000.000 de euro (<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/edf-2023-ra-protmob-satoc>).

Se evidențiază incapacitatea structurilor civile de a se plia pe cerințele militare, utilizarea conceptului primul venit-primul servit fiind baza funcționării rețelelor civile – Comisia a pus în discuție identificarea acelor măsuri de prioritizare și optimizare a răspunsului civil la necesitățile militare.

În același sens, Comisia propune identificarea de măsuri urgente pentru a facilita accesul prioritar la transport, infrastructură, capacități, cu respectarea deplină a suveranității statelor membre ale UE asupra teritoriului lor național și a proceselor decizionale privind mișcările militare.

Pentru menținerea nivelului ridicat de pregătire, Comisia propune derularea de exerciții în domeniu, bazate pe un plan bine stabilit, și solicită o creștere a nivelului de protecție față de riscurile de securitate din domeniul transporturilor.

Practic, reziliența față de distrugerile fizice ale rețelelor de transport, față de amenințările cibernetice, inclusiv cele relaționate de controlul traficului aerian, feroviar sau maritim, față de sistemele de gestionare a terminalelor de containere, față de sistemele de control pentru ecluze, poduri, tuneluri etc. reprezintă obiectivul generic, iar măsurile luate sau propuse trebuie circumscrise rezilienței entităților critice – Directiva privind reziliența entităților critice COM(2020) 829⁷ – Directiva NIS2, intrată în vigoare în ianuarie 2023.

⁶ „Scopul general al proiectului Strategic Air Transport for Outsized Cargo (SATOC) este de a umple deficitul critic prin dezvoltarea, într-o abordare graduală în trei pași, a unei soluții europene pentru transportul de mărfuri mari și grele”, <https://www.pesco.europa.eu/project/strategic-air-transport-for-outsized-cargo-satoc/>, accesat la 15 septembrie 2023.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0829>, accesat la 15 septembrie 2023.

Totodată, Comisia are în vedere identificarea de soluții ca mobilitatea militară să beneficieze de dezvoltarea programelor spațiale. Astfel, programul de navigație bazat pe sateliții europeni (Galileo/EGNOS) sau programul de observare Copernicus sunt soluții identificate ca potențial generatoare de date și informații care să optimizeze mobilitatea militară. Cu titlu de exemplu, Comisia face trimitere la Serviciul public reglementat (PRS), Serviciul de navigație Galileo, relevant pentru aplicații guvernamentale, și la Serviciul european geostaționar mixt de navigare (EGNOS) cu utilitate și aplicabilitate în domeniul logistic și în operațiile de transport.

❖ În ceea ce privește dimensiunea parteneriatelor, raporturile UE-NATO rămân principalul element de colaborare și dezvoltare în domeniul mobilității militare, cerințele tehnice ale celor doi parteneri fiind suprapuse, datorită colaborării strânse și eficiente, într-un procent de 95%. Abordarea coerentă și în formă de parteneriat a mobilității militare poate genera o depășire a obstacolelor sau barierelor de ordin procedural, tehnic sau administrativ, cu beneficiul ambelor entități, prin întărirea rezilienței și posibilitatea de participare la exerciții de mobilitate militară.

În aceeași ordine de idei, Comisia încurajează statele membre și face trimitere la întărirea relației și cu alți parteneri, SUA, Marea Britanie, Canada sau Norvegia fiind deja state partenere în diferite proiecte ce implică mobilitatea militară.

Principalele aspecte care trebuie evidențiate în evoluția mobilității militare europene au în vedere, pe de o parte, **identificarea nevoilor** în vederea optimizării procesului de planificare și a executării operațiilor militare în procesul facilitării mobilității echipamentelor și personalului militar al statelor membre, iar pe de altă parte, **determinarea realistă** a capacităților aflate la dispoziție pentru a realiza acest proces. Comisia Europeană a creat cadrul normativ-administrativ pentru a dezvolta acest domeniu crucial în ansamblul generic al apărării europene, însă statele membre, în opinia noastră, au nevoie de o implicare mai pronunțată (punctuală sau generică) în vederea nu numai a asumării proiectelor de mobilitate militară, ci și a implementării efective a acestora.

CONCLUZII

Modalitatea de înțelegere și punere în practică a unui ansamblu de măsuri care să genereze o nouă abordare, mai bine conturată, pragmatică și eficientă a mobilității militare pe continentul european, reprezintă, în ziua de azi, în opinia noastră, și o formă de integrare profundă a statelor membre în proiectul european.

Mobilitatea militară face parte din ansamblul de instrumente care generează schimbări majore în modul de abordare a resurselor pentru apărare, de la planificare

și sprijin logistic până la punerea în practică și desfășurarea efectivă a operațiilor militare, măsurile luate sau în plin proces de implementare fiind determinante în abordarea fiecărui stat membru.

Practic, tot acest proces de adaptare și redimensionare a resurselor pentru apărare trebuie, pe de o parte, corelat prin aceste măsuri procedurale și tehnico-administrative care au fost prezentate, sintetic, în cercetarea de față, iar pe de altă parte, trebuie verificat în practică, prin exerciții și simulări care să arate clar viabilitatea și trasabilitatea componentelor sale.

De aceea, de exemplu, ca element de abordare, proiectele menționate anterior, din cadrul PESCO, implică punerea din partea statelor membre participante a resurselor și capacităților necesare îmbunătățirii mobilității militare, iar problematica și provocările pe linia managementului integrat al resurselor pentru apărare, apărute și identificate pe parcurs, au o rezolvare unitară la nivel european, cu individualizarea specifică fiecărui stat membru. O încercare de a acoperi neajunsurile în materia mobilității militare în mod independent este, din punctul nostru de vedere, o acțiune cu o doză redusă de reușită, care nu ajută Uniunea Europeană, în ansamblul său.

În altă ordine de idei, sinergia pe linie civilă și militară, în dezvoltarea unor proiecte concrete, dar și conceptului de mobilitate, *sui generis*, poate fi exploatabilă de către cele două părți implicate, cu beneficii mutual palpabile. Așa cum conchide președintele Comisiei Europene, doamna Ursula Van der Leyen, în Discursul privind Starea Uniunii Europene, ținut în plenul Parlamentului European din 13 septembrie 2023, de exemplu, „Proiectul Rail Baltica nu numai că permite o revenire simbolică a statelor baltice în Europa, dar are și o importanță economică și geostrategică semnificativă. Prin reconectarea statelor baltice la rețeaua feroviară europeană, se estimează că se vor obține beneficii socio-economice în valoare de 16,2 miliarde EUR. Proiectul consolidează, de asemenea, securitatea regională, permițând transportul rapid și eficient al trupelor și al echipamentelor în regiune” (European Commission, 2023, p. 23).

Practic, asemenea proiecte, precum *Rail Baltica* sau extinderea coridorului Marea Baltică-Marea Neagră-Marea Egee până la Odessa via Lvov și via Chișinău, au ca bază o reevaluare profundă a TEN-T, implicațiile asupra statelor membre fiind evidente, iar nominalizarea expresă a Ucrainei și Republicii Moldova ca puncte terminus, dar și ca potențiali beneficiari ai acestor rețele este de natură a le include efectiv în arhitectura europeană de securitate, aceste state deținând, în prezent, calitatea de state candidate pentru aderarea la UE. Dezvoltarea acestor mari

coridoare de transport ar trebuie să genereze posibilitatea asigurării tranzitului de trupe și echipamente militare de toate categoriile, fără a întâmpina obstacole majore în aria actuală a Uniunii Europene, și nu numai.

Impactul semnificativ asupra resurselor pentru apărare, dar și necesitatea de finanțare a proiectelor vor genera provocări majore pentru statele membre, fapt pentru care Comisia a venit în sprijinul acestora și a stipulat că dezvoltarea acestei infrastructuri cu dublă utilizare se va realiza prin cofinanțare, prin intermediul Fondului European de Apărare (CEF), instrument de finanțare care rămâne, în continuare, un pilon esențial în implementarea Planului de Acțiune (European Commission, 2022, p. 3).

Ca un corolar, dar și ca o concluzie generică, măsurile prezentate și dezbătute au ca scop de a maximiza coerența planificării apărării în statele membre și de a optimiza resursele în vederea operaționalizării unei mobilități militare aprofundate la nivel european, ipoteza de cercetare exprimată fiind verificată în sensul în care măsurile de mobilitate militară la nivel european propuse și puse în aplicare influențează în mod decisiv managementul resurselor pentru apărare al statelor membre.

BIBLIOGRAFIE:

1. Aboutaous, I., Ghio, G., Stuerzer, I (2021). *Interoperability and Military Mobility*, <https://finabel.org/wp-content/uploads/2021/07/Interoperability-and-Military-Mobility.pdf>, accesat la 12 septembrie 2023.
2. Anghel, S.E., Immenkamp, B., Lazarou, E., Saulnier, J.L. & Wilson, A.B. (2020). *On the path to “strategic autonomy”: The EU in an evolving geopolitical environment*. European Parliamentary Research Service. <https://policycommons.net/artifacts/1426688/on-the-path-to-strategic-autonomy/>, accesat la 12 septembrie 2023.
3. Bangală, M.-A. (2023). *Busola strategică – Răspunsul Uniunii Europene la noile provocări de securitate din mediul strategic. Colocviu Strategic – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate*, 3(211), 1-8, <https://doi.org/10.53477/1842-8096-23-03>, accesat la 2 august 2023.
4. Banu, C.M. (2022). *Politica de securitate și apărare comună* (p. 89). Camera Deputaților, Parlamentul României, Departamentul de studii parlamentare și politici UE Europeană, Direcția pentru Uniunea, https://doi.org/https://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2022/st_3517.pdf, accesat la 22 august 2023.
5. Commission, E. (2017). *Comunicare Comună către Parlamentul European și Consiliu – Îmbunătățirea Mobilității Militare în Uniunea Europeană.pdf*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0041>, accesat la 2 august 2023.
6. Commission, E. (2018). *Comunicare comună către Parlamentul European și Consiliu privind Planul de acțiune vizând mobilitatea militară.pdf* (p. 11). European Commission. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0005>, accesat la 22 august 2023.

7. Consiliul UE. (2022). *O Busolă strategică pentru consolidarea securității și apărării UE în următorul deceniu*, www.Consilium.Europa.Eu. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>, accesat la 18 august 2023.
8. Council of the EU. (2017). Decizia 2315 din 11 decembrie 2017 a Consiliului de Stabilire a PESCO. În *Official Journal L 331* (pp. 1-23). Official Journal L 331, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02017D2315-20230523>, accesat la 11 septembrie 2023.
9. Council of the EU. (2021-a). Council Decision (CFSP) 2021/749 of 6 May 2021 on the participation of the Kingdom of Norway in the PESCO project Military Mobility. În *Official Journal L160/07.05.2021* (pp. 109-111), <https://www.pesco.europa.eu/wp-content/uploads/2022/11/Council-Decision-Participation-of-the-Kingdom-of-Norway-in-the-PESCO-project-Military-Mobility.pdf>, accesat la 11 septembrie 2023.
10. Council of the EU. (2021-b). Council Decision (CFSP) 2021/748 of 6 May 2021 on the participation of Canada in the PESCO project Military Mobility. În *Official Journal L160/07.05.2021* (pp. 106-108). Official Journal, <https://www.pesco.europa.eu/wp-content/uploads/2022/11/Council-Decision-Participation-of-Canada-in-the-PESCO-project-Military-Mobility.pdf>, accesat la 22 august 2023.
11. Council of the EU. (2021-c). Council Decision (CFSP) 2021/750 of 6 May 2021 on the participation of the United States of America in the PESCO project Military Mobility. În *Official Journal L 160/07.05.2021* (pp. 112-114). Official Journal, <https://www.pesco.europa.eu/wp-content/uploads/2022/11/Council-Decision-Participation-of-the-USA-in-the-PESCO-project-Military-Mobility.pdf>, accesat la 12 august 2023.
12. Council of the EU. (2022). Council Decision CFSP 2022_2244 - UK PESCO. În *Official Journal L 294/15.11.2022* (pp. 22-24). Official Journal, <https://www.pesco.europa.eu/wp-content/uploads/2022/11/Council-Decision-Participation-of-the-UK-of-GB-and-NI-in-the-PESCO-project-Military-Mobility.pdf>, accesat la 12 august 2023.
13. EDA. (2017). *Annual Report 2017*. 1-28, <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-annual-reports/eda-2017-annual-report-final.pdf>, accesat la 15 septembrie 2023.
14. EEAS. (2016). *Shared Vision, Common Action : A Stronger Europe. EEAS, Global Strategy*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf, accesat la 15 septembrie 2023.
15. EU Information Centre – Danish Parliament. (2022, November 25). *The Danish opt-outs from EU cooperation*. <https://www.thedanishparliament.dk/>, <https://www.thedanishparliament.dk/en/eu-information-centre/the-danish-opt-outs-from-eu-cooperation>, accesat la 4 august 2023.
16. European Commission. (2021). *Joint Report to The European Parliament and The Council on the implementation of the Action Plan on Military Mobility from October 2020 to September 2021* (p. 9), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021JC0026&from=EN>, accesat la 11 septembrie 2023.
17. European Commission. (2022). *Action Plan on military mobility 2.0*, [https://defence-industry-space.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Action plan on military mobility 2.0.pdf](https://defence-industry-space.ec.europa.eu/system/files/2022-11/Action%20plan%20on%20military%20mobility%202.0.pdf), accesat la 12 septembrie 2023.
18. European Commission. (2023). *Starea Uniunii 2023. Realizările Comisiei*, https://state-of-the-union.ec.europa.eu/publications/state-union-2023-documents_en#details, accesat la 13 septembrie 2023.
19. European Council. (2020). *EUCO 10/20-final-conclusions* (pp. 1-68). European Council, <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>, accesat la 12 septembrie 2023.
20. Hadeed, M., Sus, M. (2023). *Germany and the Baltic Sea Region*. În *Prism : A Journal of the Center for Complex Operations*, 10(2), 148-165, <https://www.proquest.com/scholarly-journals/germany-baltic-sea-region/docview/2793115220/se-2?accountid=88069>, accesat la 22 august 2023.
21. Juncker, J.-C. (2017). *Discursul președintelui Jean-Claude Juncker*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/SPEECH_17_3165, accesat la 12 septembrie 2023.
22. Member States. (1992). Treaty of the European Union. În *Official Journal of The European Communities No C 191* (pp. 1-112). Official Journal Official Journal of The European Communities C 191, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11992M/TXT&from=EN>, accesat la 12 septembrie 2023.
23. *Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2021/1328 al Comisiei din 10 august 2021 de specificare a cerințelor în materie de infrastructură aplicabile anumitor categorii de acțiuni privind infrastructura cu dublă utilizare în temeiul Regulamentului (UE) 2021/1153 al Parlamentului European și al Consiliului*, pp. 37-47, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1328>, accesat la 12 septembrie 2023.
24. https://defence-industry-space.ec.europa.eu/action-plan-military-mobility-20_en, pag. 2, accesat la 12 septembrie 2023.
25. <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/cef-t-2023-milmob-works;callCode=CEF-T-2023-MILMOB;freeTextSearchKeyword=;matchWholeText=true;typeCodes=1,0;statusCode=31094501,31094502,31094503;programmePeriod=2021%20-%202027;programmeCcm2Id=43251567;programmeDivisionCode=null;focusAreaCode=null;destinationGroup=null;missionGroup=null;geographicalZonesCode=null;programmeDivisionProspect=null;startDateLte=null;startDateGte=null;crossCuttingPriorityCode=null;cpvCode=null;performanceOfDelivery=null;sortQuery=sortStatus;orderBy=asc;onlyTenders=false;topicListKey=topicSearchTablePageState>, accesat la 10 octombrie 2023.
26. <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/edf-2023-ra-protmob-satoc>, accesat la 12 septembrie 2023.
27. <https://eda.europa.eu/what-we-do/all-activities/activities-search/military-mobility>, accesat la 8 septembrie 2023.
28. <https://eda.europa.eu/what-we-do/all-activities/activities-search/cbmp-optimising-cross-border-movement-permission-procedures-in-europe-1>, accesat la 15 septembrie 2023.
29. <https://eda.europa.eu/what-we-do/all-activities/activities-search/customs-harmonising-military-requirement-related-to-customs-2>, accesat la 15 septembrie 2023.
30. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0041>, p. 5, accesat la 6 septembrie 2023.
31. <https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vljnhgitlez0?ctx=vj8oi75jbb00>, accesat la 10 octombrie 2023.
32. <https://www.pesco.europa.eu/project/military-mobility/-1>, accesat la 8 septembrie 2023.
33. <https://www.pesco.europa.eu/project/network-of-logistic-hubs-in-europe-and-support-to-operations-2/>, accesat la 8 septembrie 2023.